

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-514-517
УДК 78.071.2:378.015.3

КЛЕПАР Марія –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1671-3710>
e-mail: mklepar10@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНОСПІВУ МАЙБУТНІХ МИТЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ, ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз проблеми формування культури україноспіву майбутніх митців у закладах вищої мистецької освіти. Актуальність дослідження зумовлена потребою збереження й актуалізації національної вокальної традиції в умовах глобалізаційних процесів, інтенсивної міжкультурної взаємодії та трансформацій сучасного освітнього простору. Визначено сутність поняття «культура україноспіву» як інтегрованої професійно-особистісної якості майбутнього митця, що охоплює сукупність вокально-технічних умінь, художньо-інтерпретаційних навичок, глибокого усвідомлення національно-культурного контексту українського вокального мистецтва, а також сформованих ціннісно-сміслових орієнтацій. Наголошено, що культура україноспіву виступає важливим чинником професійної компетентності, творчої самореалізації та національної ідентифікації майбутніх виконавців.

Розкрито роль традицій української вокальної школи як методологічної основи професійної підготовки студентів мистецьких спеціальностей, зокрема в аспектах формування автентичної манери співу, стилістичної точності, образно-емоційної виразності та глибини художньої інтерпретації. Проаналізовано сучасні інноваційні підходи до навчання вокалу, серед яких міждисциплінарна інтеграція, використання цифрових технологій, проєктна та рефлексивна діяльність, індивідуалізація освітньої траєкторії студентів. Окреслено ключові виклики, пов'язані з домінуванням масової культури, стандартизацією вокальної підготовки та зниженням інтересу до національних мистецьких традицій. Обґрунтовано необхідність цілеспрямованої інтеграції національної вокальної спадщини з інноваційними педагогічними технологіями з метою формування професійної компетентності, культурної стійкості та національної ідентичності майбутніх митців у сучасному соціокультурному просторі.

Ключові слова: культура україноспіву, вокальна підготовка, мистецька освіта, професійна компетентність, національна ідентичність, інновації в освіті.

KLEPAR Mariia –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education
of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1671-3710>
e-mail: mklepar10@gmail.com

FORMATION OF UKRAINIAN SINGING CULTURE AMONG FUTURE ARTISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: TRADITIONS, INNOVATIONS, AND CONTEMPORARY CHALLENGES

The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the problem of forming the culture of Ukrainian singing (ukrainosong culture) among future artists in higher art education institutions. The relevance of the study is determined by the need to preserve and actualize the national vocal tradition in the context of globalization, intensified intercultural interaction, and ongoing transformations of the contemporary educational space.

The essence of the concept "culture of Ukrainian singing" is defined as an integrated professional and personal quality of a future artist, encompassing vocal and technical skills, artistic and interpretive abilities, a deep awareness of the national and cultural context of Ukrainian vocal art, as well as established value-based and semantic orientations. It is emphasized that the culture of Ukrainian singing serves as a significant factor in the development of professional competence, creative self-realization, and national identity of future performers.

The role of the traditions of the Ukrainian vocal school is revealed as a methodological foundation for the professional training of students in artistic specialties, particularly in terms of shaping an authentic singing manner, stylistic accuracy, emotional expressiveness, and depth of artistic interpretation. Modern innovative approaches to vocal training are analyzed, including interdisciplinary integration, the use of digital technologies, project-based and reflective learning, and the individualization of students' educational trajectories.

Key challenges caused by the dominance of mass culture, the standardization of vocal education, and the decline of interest in national artistic traditions are outlined. The necessity of purposeful integration of the national vocal heritage with innovative pedagogical technologies is substantiated in order to form professional competence, cultural resilience, and national identity of future artists within the contemporary sociocultural environment.

Key words: culture of Ukrainian singing, vocal training, art education, professional competence, national identity, educational innovations.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку мистецької освіти в Україні характеризується глибоким переосмисленням цілей, завдань та змісту професійної підготовки майбутніх митців у закладах вищої освіти. У контексті євроінтеграційних процесів, активної цифровізації освітнього середовища,

впровадження дистанційних технологій навчання та розвитку міжкультурного діалогу особливого значення набуває питання збереження, відтворення та інноваційного розвитку національної вокальної традиції. Культура україноспіву виступає не лише як мистецьке явище, що відображає естетичні та художні досягнення українського народу, а й як

важливий фактор формування професійної самосвідомості, духовних цінностей та національної ідентичності студентської молоді.

Формування культури україноспіву у процесі професійної підготовки майбутніх митців включає як освоєння техніки вокального виконання, так і засвоєння історико-культурного контексту, стилістичних особливостей національної музики, музично-теоретичних знань та педагогічних компетентностей. В умовах глобалізації та культурної мобільності студенти стикаються з різноманітними музичними впливами, що створює як потенціал для творчого збагачення, так і ризик втрати національної автентичності.

Попри наявність численних наукових досліджень у сфері вокальної педагогіки, музичної освіти та методики викладання музичних дисциплін, системне наукове осмислення проблеми формування культури україноспіву з позицій сучасних освітніх вимог, інноваційних технологій навчання та актуальних соціокультурних викликів залишається недостатньо розвиненим. Це обумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на виявлення ефективних методичних моделей, інтеграцію традиційних і сучасних підходів до викладання української вокальної музики та формування у студентів цілісного професійно-культурного мислення.

Таким чином, актуальність даної проблематики визначається не лише необхідністю збереження національної культурної спадщини, а й потребою забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх митців, здатних до творчої самореалізації у сучасному культурному просторі, гармонійного поєднання традицій та інновацій, а також розвитку здатності до міжкультурного діалогу.

У сучасних соціокультурних умовах, що характеризуються процесами глобалізації, активною міжкультурною взаємодією та водночас загостренням питань збереження національної ідентичності, особливої ваги набуває проблема формування культури україноспіву майбутніх митців у закладах вищої освіти. Український спів як унікальний феномен національної музичної культури є не лише художньо-естетичним явищем, а й потужним носієм історичної пам'яті, духовних цінностей та світоглядних орієнтирів українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові праці вітчизняних дослідників (В. Анто-нюк [1] Б. Гнидь [2] М. Дорошенко [3] та ін.) переконливо засвідчують, що українська вокальна школа сформувалася на основі глибинних фольклорних традицій, церковного співу та професійного академічного мистецтва, увібравши в себе характерні стильові, інтонаційні й мовні особливості. Водночас сучасна система підготовки митців у закладах вищої освіти дедалі частіше стикається з викликами стандартизації вокальної освіти, домінуванням універсалізованих виконавських моделей та недостатньою увагою до національно орієнтованих аспектів вокальної культури.

Проблема ускладнюється також тим, що формування культури україноспіву не може обмежуватися лише опануванням вокально-технічних навичок. Вона передбачає цілісний педагогічний процес, спрямований на розвиток стилістичної чутливості, мовної виразності, інтерпретаційного мислення та ціннісно-світоглядної позиції майбутнього митця. На це звертають увагу дослідження Л. Масол [5], О. Олексюк [6], О. Рудницької [7], у яких мистецька освіта розглядається як простір духовного, культурного та особистісного становлення.

Особливої актуальності означена проблема набуває в умовах сучасних суспільних трансформацій та війни, коли українська культура, зокрема вокальне мистецтво, виконує не лише естетичну, а й консолідуючу, ідентифікаційну та культурно-дипломатичну функції. У цьому контексті формування культури україноспіву майбутніх митців постає як стратегічне завдання мистецької освіти, що потребує оновлення змісту, методів і форм професійної підготовки з урахуванням поєднання традиційних надбань української вокальної школи та сучасних інноваційних підходів.

Аналіз педагогічної теорії і практики засвідчує наявність суперечностей між високим виховним і культуротворчим потенціалом українського співу та недостатньою методичною розробленістю процесу формування культури україноспіву в системі вищої мистецької освіти; між потребою у вихованні митця з чітко сформованою національною самосвідомістю та орієнтацією освітнього процесу переважно на техніко-виконавські результати. Це зумовлює необхідність наукового осмислення структури культури україноспіву, зокрема її стилістично-мовного, виконавсько-технічного, інтерпретаційного та ціннісно-світоглядного компонентів, а також визначення педагогічно доцільних шляхів їх формування.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена суспільним запитом на підготовку висококваліфікованих митців, здатних репрезентувати українську вокальну традицію в національному й міжнародному культурному просторі, а також науковою потребою в теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу формування культури україноспіву майбутніх фахівців у закладах вищої освіти в контексті традицій, інновацій та викликів сучасності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та проаналізувати особливості формування культури україноспіву майбутніх митців у закладах вищої освіти крізь призму традицій, інновацій та викликів сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Культуру україноспіву доцільно розглядати як багатовимірне, інтегративне явище, яке об'єднує вокально-мистецькі, когнітивні, інтерпретаційні та ціннісно-світоглядні складові особистості майбутнього митця. Вона формується протягом тривалого професійного навчання, що охоплює як практичну вокальну підготовку, так і теоретичну базу музикознавчих знань, і реалізується у здатності до художньо обґрунтованого, стилістично досто-

вірного та емоційно насиченого виконання української вокальної музики.

Культура україноспіву ґрунтується на глибокому розумінні національної вокальної традиції, специфіки музичної мови, інтонаційного мислення та поетико-образної системи українського пісенного мистецтва. Вона передбачає цілісне поєднання фахових знань, виконавських умінь, художньо-інтерпретаційних навичок і ціннісних орієнтацій. У цьому контексті україноспів виступає не лише індикатором професійної майстерності, а й чинником збереження та трансляції національної культурної спадщини, формування духовно-моральних засад особистості та її культурної ідентичності.

У структурі культури україноспіву можна виділити низку взаємопов'язаних компонентів:

Когнітивний компонент. Цей компонент передбачає системні знання з історії українського вокального мистецтва, жанрово-стильових особливостей народнопісенної та академічної традицій, провідних композиторських шкіл і виконавських практик. Студенти опановують специфіку мовної організації українського співу, орфоепічні норми, вокальну дикцію, ритміко-інтонаційні особливості української мови, що є основою автентичності виконання. Наприклад, знання регіональних відмінностей у народних піснях Гуцульщини та Полісся дозволяє відтворювати характерні інтонації та вокальні нюанси, що формують глибоке розуміння культурного контексту твору.

Виконавсько-технічний компонент. Включає професійне володіння вокальною технікою, що забезпечує точність інтонування, темброву виразність, динамічну гнучкість і емоційне забарвлення звуку. Основою є адаптація технічних прийомів до специфіки українського репертуару – від народнопісенних інтонацій до академічного виконання. Наприклад, збереження кантиленності в українських ліричних піснях або правильна інтонаційна передача емоційного напруження в вокальних циклах Лисенка чи Стеценка.

Інтерпретаційний компонент. Зосереджується на творчому осмисленні музично-поетичного тексту, розкритті художнього змісту та образно-сміслової глибини твору. Він передбачає розвиток виконавської уяви, інтонаційного мислення та здатності поєднувати авторський задум із власним художнім баченням. Важливим аспектом є уміння передати на сцені емоційний стан, художню драматургію та характер персонажа, що вимагає поєднання аналітичних і практичних навичок.

Ціннісно-світоглядний компонент. Формує національну самосвідомість та культурну ідентичність майбутнього митця, усвідомлене ставлення до української вокальної спадщини як важливої складової духовної культури народу. Цей компонент визначає внутрішню мотивацію до освоєння україноспіву, розвиток патріотичних почуттів і поваги до національних традицій, готовність до їх творчої трансформації у сучасному мистецькому просторі.

Українська вокальна традиція сформувалася на перетині народнопісенної культури, церковного співу та академічної музичної освіти.

Народна пісня стала первісною основою, що визначила мелодичну співучість, природність вокального звуковидобування, кантиленність, гнучку інтонаційну лінію та єдність слова і музики. Ці риси стали підґрунтям професійної української вокальної школи, яка зберігає зв'язок із фольклорними джерелами навіть у межах академічного навчання.

Духовна музика (знаменний та партесний спів, традиції братських шкіл і церковних хорів) заклала основу високої вокальної культури, ансамблевого мислення, чистоти інтонування та уваги до змістовності музичного висловлювання.

Академічна система інтегрувала ці елементи у підготовку співаків та педагогів, поєднуючи народні традиції та церковну спадщину з професійними вокальними практиками.

У закладах вищої освіти культура україноспіву реалізується через комплексний підхід до навчання: опанування українського вокального репертуару різних жанрів і стильових напрямів – від народних пісень у художніх обробках до солоспівів українських композиторів, камерної та хорової музики; особлива увага до стилістичної автентичності виконання, збереження національної інтонаційної специфіки, виразності дикції та глибокого осмислення поетичного тексту; інтеграція вокальної підготовки з фольклористикою, музикознавством, історією української культури та виконавською практикою; активне залучення студентів до фольклорних експедицій, науково-творчих проєктів, фестивалів та концертних програм для формування національної ідентичності і професійної самосвідомості [6; 7]. Таким чином, традиції української вокальної школи виступають як цілісна художньо-педагогічна система, що поєднує академічну майстерність із глибоким відчуттям національного стилю та культурної спадщини.

Сучасна система освіти потребує впровадження інноваційних підходів у процес вокальної підготовки студентів. До ключових напрямів таких змін належать: використання цифрових платформ та дистанційних форматів навчання, впровадження інтерактивних методів аналізу вокального виконання, організація проєктної та дослідницької діяльності студентів, а також застосування міждисциплінарного підходу, що інтегрує вокальне мистецтво з сучасними технологіями та культурологічними дослідженнями.

Водночас у сучасній освіті спостерігаються певні виклики, пов'язані з культурними та соціальними змінами. До них належать: вплив масової культури на художні орієнтири студентів, зменшення уваги до національного музичного репертуару, потреба оновлення змісту освітніх програм відповідно до сучасних культурних та соціальних запитів, а також необхідність поєднання академічної вокальної майстерності з актуальними сценічними, медіа- та перформативними практиками.

Подолання цих викликів можливе лише через системне поєднання традиційних та інноваційних методик, що забезпечує цілісне формування культури україноспіву як професійної, естетичної

та культурно-ціннісної компетенції майбутніх митців.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Формування культури україноспіву майбутніх митців у закладах вищої освіти постає як складний, багаторівневий і цілісний педагогічний процес, що ґрунтується на інтеграції історично сформованих традицій української вокальної школи з сучасними науково-методичними підходами та інноваційними освітніми практиками. Реалізація такого підходу забезпечує не лише оволодіння студентами технічною майстерністю вокального виконання, а й формування глибокого розуміння національно-стильових особливостей україноспіву, його духовно-смыслового та культурно-ціннісного змісту.

У процесі дослідження встановлено, що культура україноспіву є важливим складником професійної підготовки майбутніх митців, оскільки вона сприяє розвитку вокально-виконавської культури, художньо-образного мислення, емоційної виразності та сценічної інтерпретаційної компетентності. Водночас україноспів виступає ефективним засобом формування національної свідомості, культурної ідентичності та ціннісних орієнтацій студентської молоді, особливо в умовах сучасних соціокультурних викликів.

Доведено, що результативність формування культури україноспіву значною мірою залежить від системності освітнього процесу, педагогічної майстерності викладача, добору репертуару з урахуванням жанрово-стильового розмаїття української вокальної спадщини, а також застосування інтерактивних, міждисциплінарних і творчо орієнтованих методів навчання. Важливу роль у цьому контексті відіграє поєднання індивідуальної та колективної форм вокальної роботи, що сприяє розвитку комунікативних навичок, сценічного досвіду й ансамблевого мислення майбутніх митців.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаються в експериментальній перевірці ефективності розроблених моделей і педагогічних умов формування культури україноспіву у студентів мистецьких спеціальностей, а також у створенні методичних рекомендацій і навчально-методичних комплексів для викладачів вокальних дисциплін.

Актуальними залишаються напрями досліджень, пов'язані з використанням цифрових технологій у вокальній освіті, розширенням міжкультурного контексту україноспіву та його популяризацією як важливого чинника культурної дипломатії України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: традиції та сучасність. Київ: Музична Україна. 2014.
2. Гнидь Б. П. Вокальне мистецтво: історія, теорія, практика. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2016.
3. Дорошенко М. К. Українська народна пісня в системі музичної освіти. Львів: Сполом. 2012.

4. Козир А. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018.

5. Масол Л. М. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. Київ: Генеза. 2015.

6. Олексюк О. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методологія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017.

7. Рудницька О. П. Мистецька освіта: пошуки і пріоритети. Київ: Інститут педагогіки НАПН України. 2005.

8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа. 1988.

9. Хоружа Л. Л. Культура як педагогічна категорія. Київ: Освіта. 2010.

REFERENCES

1. Antoniuk, V. H. (2014). *Ukrainska vokalna shkola: tradytsii ta suchasnist*. [Ukrainian Vocal School: Traditions and Modernity]. Kyiv: Muzychna Ukraina. [in Ukrainian]
2. Hnyd, B. P. (2016). *Vokalne mystetstvo: istoriia, teoriia, praktyka* [Vocal Art: History, Theory, Practice]. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho. [in Ukrainian]
3. Doroshenko, M. K. (2012). *Ukrainska narodna pisnia v systemi muzychnoi osvity* [Ukrainian Folk Song in the System of Music Education]. Lviv: Spolom. [in Ukrainian]
4. Kozyr, A. V. (2018). *Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva* [Professional Training of the Future Music Teacher]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian]
5. Masol, L. M. (2015). *Mystetska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka*. [Art Education in Ukraine: Theory and Practice]. Kyiv: Heneza. [in Ukrainian]
6. Oleksiuk, O. M. (2017). *Pedahohika mystetstva: teoriia i metodolohiia* [Pedagogy of Art: Theory and Methodology]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian]
7. Rudnytska, O. P. (2005). *Mystetska osvita: poshuky i priorytety* [Art Education: Searches and Priorities]. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
8. Sukhomlynskyi, V. O. (1988). *Sertse viddaiu ditiam*. [Give My Heart to Children]. Kyiv: Radianska shkola. [in Ukrainian]
9. Khoruzha, L. L. (2010). *Kultura yak pedahohichna katehoriia* [Culture as a Pedagogical Category]. Kyiv: Osvita. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КЛЕПАР Марія – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: народна педагогіка, українські традиції та обряди, народознавство, музична педагогіка, виховання засобами народного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KLEPAR Maria – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Karpattia National University.

Scientific interests: folk pedagogy, Ukrainian traditions and rituals, ethnology, music pedagogy, education through folk art.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.10.2025 р.